

О. С. Повідайчик
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
(ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
povidaychuk@mail.ru)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті досліджено різні підходи до визначення понять «наукове дослідження», «науково-дослідна робота». Науково-дослідна робота розглядається як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, основу якої складають пошукова активність і дослідницька поведінка. Встановлено, що науково-дослідна робота студентів здійснюється під час аудиторного навчання, позааудиторний час, в процесі організаційно-масових заходів. Визначено, що основними особистісними якостями дослідника є: емоційне ставлення до науково-дослідної роботи, самостійність, комунікабельність, пошукова активність, розвинуте мислення і пам'ять, вміння аналізувати проблему, застосовувати різноманітні методи дослідження, робити висновки, представляти результати виконаної роботи.

Ключові слова: науково-дослідна робота, наукове дослідження, інтелектуально-творча робота, пошукова активність, дослідницька поведінка.

Вступ. Процес модернізації системи освіти на всіх рівнях тісно пов'язаний з появою в суспільстві нової філософії, яка утверджує пріоритет формування вільної, самостійної особистості, спрямованої на творчий розвиток і самоосвіту. Це зумовлює необхідність підготовки фахівців якісно нового типу – дослідників, аналітиків, спеціалістів, готових до виконання науково-дослідної роботи (НДР).

Науково-дослідну роботу студентів як компонент їхньої професійної підготовки розглядають С. Гончаров, С. Ніколаєнко, В. Прошкін, Н. Яковлева; особливості організації науково-дослідної роботи майбутніх фахівців вивчають Н. Гавриш, О. Дубасенюк, Г. Кловак, О. Микитюк та ін. Аналіз наукової літератури з проблем організації НДР студентів, визначення її значення в університетській освіті засвідчує про неоднозначність тлумачення терміну «науково-дослідна робота».

Мета нашої статті – розглянути основні підходи до визначення поняття науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. В психолого-педагогічній літературі поняття «наукове дослідження», «науково-дослідна робота», «наукова творчість» вживаються як синоніми.

Так, під науковим дослідженням розуміють і процес [1, с. 444], і особливий вид пізнавальної діяльності, під час якої виявляються раніше невідомі факти про досліджуваний об'єкт, і результат цієї діяльності – наукова робота [2, с. 7]. В залежності від значимості вирішуваних завдань поняття наукове дослідження представляється як розв'язання наукової проблеми.

Оскільки наукове дослідження характеризується особистими якостями суб'єкта пізнання, а його результат обов'язково повинен містити наукову новизну і суспільну значимість [3], то під науковим дослідженням будемо розуміти вид діяльності людини, спрямованої на виробництво нових знань загального та доказового характеру.

Узагальнення результатів досліджень вчених щодо поняття науково-дослідної роботи студентів дає можливість розуміти її як:

- діяльність студента, що виявляє самостійне творче дослідження теми [4, с. 77].
- систему методів, засобів і заходів підготовки творчої особистості, формування ціннісного відношення до творчої діяльності, розвитку дослідницької компетентності й наукової творчості [5, с. 117];
- отримання знань і формування вмінь творчої дослідницької діяльності, що припускає з цією метою на початковому етапі впровадження елементів наукових досліджень у навчальний процес, а надалі – самостійну дослідницьку роботу студентів [4].

На підставі узагальнення результатів досліджень вчених доходимо висновку, що НДР – це особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, який виникає в результаті функціонування механізмів пошукової активності і базується на основі дослідницької поведінки. При цьому НДР не вичерпується наявністю пошукової активності, вона передбачає також аналіз отриманих результатів, їх оцінку, прогнозування, побудову гіпотез, моделювання тощо.

Таким чином, науково-дослідна робота студентів, яка включена в освітній процес, по суті регламентована навчальними планами; НДР студентів виконується поза рамками навчального процесу (самостійна робота); НДР реалізується в процесі організаційно-масових заходів (участь у Малій академії наук, предметних олімпіадах тощо).

Щодо науково-дослідної роботи, яка є складовою навчального процесу (виконання курсових та дипломних робіт), то немає єдиної думки про новизну й суспільну значимість цих досліджень. Наприклад, курсова робота, на думку Л. Квіткіної, повинна бути повністю самостійним науковим дослідженням. Дослідниця зазначає, що курсові роботи носять в основному навчальний характер, при цьому роботи на перших курсах відзначаються

реферативністю, а роботи на старших курсах передбачають елементи навчальних досліджень, що не вимагає новизни і значущості результатів [6, с. 42]. Дипломна робота, з одного боку, є оригінальним і самостійним науковим дослідженням студента – від нього вимагається виконання всіх етапів НДР. З іншого боку, в роботі [2] висловлюється протилежна думка: результат дипломного проектування, яке виконується за алгоритмами методичних посібників і рекомендацій, тільки дублює деякий зразок і відрізняється від нього несуттєвими деталями. Отже, можна констатувати, що цей вид діяльності студентів розглядається і як наукове дослідження, і як виконання елементів дослідження, вирішення дослідницьких завдань, які не обов'язково відзначаються науковою новизною.

З'ясуємо, якими здібностями, знаннями і вміннями повинен володіти сучасний дослідник в процесі виконання НДР. Важливою складовою науково-дослідної діяльності, як зазначають В. Вернадський і О. Тихомиров, є емоційне ставлення до НДР. Вчені констатують, що пошук підходів до вирішення завдання додатково регулюється емоційними оцінками, які формуються в результаті виконання завдання і можуть неодноразово змінюватися. «Емоційна активація є необхідною (хоча й недостатньою) для продуктивної діяльності [7].

Значимим є усвідомлення майбутньої професійної діяльності: активність студентів у наукових дослідженнях залежить від того, як вони уявляють свою професію і чи вважають вони навички дослідницької роботи складовою компетентності фахівця [8, с. 68].

Необхідною якістю дослідників є комунікабельність. Так, М. Монтень стверджував, що в «спілкуванні з людьми розум людський досягає виняткової ясності». Не важливо, коли відбувається обмін ідеями – під час приватних бесід чи наукових конференцій: «Вченим постійно потрібно говорити один з одним. Для стороннього спостерігача таке спілкування здається марною тратою часу, а насправді без нього просто не обійтися» [9, с. 147].

Визначальною якістю в процесі виконання НДР є самостійність. Так, вчений Б. Вейнберг рекомендує студентам з початкових етапів наукового дослідження виявляти активну самостійність, вдаючись до допомоги керівника у вкрай складних випадках. До основних ознак самостійності вчений відносить: оригінальну ініціативність, винахідництво, новаторство, самостійність умовиводів, що передбачає відмову від традиційних поглядів та застосування прийомів критичного мислення [7].

Особливістю НДР є наявність у дослідника уяви, яка необхідна для представлення кінцевого результату діяльності, створення образу досліджуваного предмета за його описанням тощо. Поряд з уявою є наукова фантазія, яка близька до гіпотези, що відіграє визначальну роль у будь-якому науковому відкритті. Вчені стверджують [2; 7], що уява і фантазія виступають в єдності з мисленням. Фантазія веде до нового, свіжого погляду.

Цінності вона набуває тоді, коли не вступає в протиріччя з достеменно відомим і ставить перед собою корисні цілі.

Результативність дослідження залежить від володіння дослідником певними вміннями: обирати і ставити питання; використовувати різноманітні методи дослідження; робити висновки. Необхідними для дослідника є також вміння не тільки вирішувати проблеми, а й ставити нові завдання.

Важливим, на думку О. Акопян, є вмінням спостерігати: «На відкриття наштовхуються випадково, але, щоб не пропустити їх, потрібна спостережливість. Спостережливість можлива лише при уважному ставленні до навколишнього середовища, а увага можлива тільки при умові інтересу до предмета вивчення» [7, с. 26]. Варто зауважити, що спостережливість пов'язана з пам'яттю, так як у будь-якому спостереженні є елемент порівняння з відомим.

Висновки. Таким чином, необхідними особистісними якостями дослідника є такі: позитивне, емоційне ставлення до науково-дослідної роботи, самостійність, комунікабельність, наявність уяви, фантазії, спостережливості, розвиненої пам'яті, активність під час дослідження, адекватна оцінка власних досягнень у процесі дослідження. Успішність НДР забезпечують уміння: здійснювати детальний аналіз досліджуваної проблеми (в тому числі й отриманих результатів), обирати оптимальні методи дослідження, вирішувати різні наукові проблеми, представляти результати виконаної роботи та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Спиркин А. Г. Философия: Учебник / А. Г. Спиркин. – М.: Гардарики, 2003. – 736 с.
2. Котлярова И. О. Системное представление об исследовании: Учебное пособие / И. О. Котлярова, Г. Н. Сериков. – Челябинск: ЧГТУ, 1996. – 81 с.
3. Гончаров С. М. Студентські наукові дослідження в кредитно-модульній системі організації навчального процесу: [навчально-методичний посібник] / Гончаров С. М. – Рівне : НУВГП, 2006. – 127 с.
4. Козлов А. В. Проектирование и реализация системы научно-исследовательской деятельности студентов технического колледжа на основе учебно-научно-производственной интеграции: Дис... докт. пед. наук : 13.00.08 / А. В. Козлов. – Тольятти, 2004. – 267 с.
5. Прошкін В. Основні підходи до визначення поняття «науково-дослідна робота студентів» / В. Прошкін // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Вип. 2(5). – 2009. – С. 114 – 117.
6. Квиткина Л. Г. Научное творчество студентов / Л. Г. Квиткина. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 109 с.

7. Акопян О. В. Педагогическое содействие становлению готовности студентов к научным исследованиям: Дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / О.В. Акопян. – Челябинск, 2010. – 177 с.
8. Развитие творческой активности студентов: опыт, проблемы, перспективы / А. П. Дьяков, Г. В. Горченко, А. И. Стеценко и др. / Науч. ред. В. С. Рахманин. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1991. – 160 с.
9. Монтень М. Опыты: в 2 т. Т. 1. / Монтень М. – М.: ТЕРРА, 1996. – 720 с.

O. Povidaichyk. Some aspects of students' research work in the higher education institutions.

The article is dedicated to the research of different approaches to the definition of "scientific research", "research work ". Research work is determined as a special kind of intellectual and creative activity, which is based on search work and research behavior. There was found that the students' research work is performed during classroom teaching and extracurricular time in the process of events arrangements. There was determined that the main personal qualities of the researcher are: emotional attitude to scientific research, independence, communication, search work, developed thinking and memory, the ability to analyze the problem, to use a variety of methods, to draw conclusions, to present the results of the done work.

Keywords: research work, scientific research, intellectual and creative activity, search work, research behavior.